

УДК 811.124'37'42:27-29"04"

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2026-217-35>

ЛІНГВІСТИЧНІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНІ АСПЕКТИ ТЕКСТУ «СПОВІДІ» АВГУСТИНА ЯК ПАМ'ЯТКИ ХРИСТИАНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

LINGUISTIC AND FUNCTIONAL-SEMANTIC FEATURES OF AUGUSTINE'S *CONFESSIONS* AS A LANDMARK OF CHRISTIAN LITERATURE

Полюга С. М.,

orcid.org/0000-0003-3939-9285

кандидат філологічних наук,

доцент, доцент кафедри філології

Українського католицького університету

Стаття присвячена детальному вивченню *Confessiones* Августина через призму функціонального, семантичного й лінгвістичного підходів, що дає змогу розглядати текст як одночасно літературний, богословський та мовний феномен. У центрі уваги – специфіка ранньохристиянського сповідального дискурсу, який формує нову комунікативну модель, відмінну від античної автобіографічної традиції. Текст *Confessiones* постає як цілеспрямоване спілкування, у якій адресатом виступає Бог, а форма висловлювання набуває характеристик молитви та внутрішнього діалогу. Семантичний аналіз демонструє, що ключові поняття твору створюють струнку систему понять, у рамках якої богословські й антропологічні категорії поєднуються із мовними способами внутрішнього засвоєння. Лексичні поля втрачають суто об'єктивно-описовий характер і набувають антропологічної глибини: відбувається зміщення від зовнішньої дії до внутрішнього стану, що віддзеркалює специфіку християнського світогляду. Семантичні інверсії, властиві тексту, демонструють формування нової парадигми мислення, у якій людська природа осмислюється через категорії духовного розладу та внутрішньої боротьби. Лінгвістичний аналіз виявляє складну організацію тексту, де синтаксис і стиль виконують функцію відображення інтелектуально-емоційної напруги. Поєднання складних періодів із короткими інтенсивними фразами, використання риторичних фігур, повторів та анафор створюють специфічний ритм, що підпорядковується завданню саморефлексії. Постійна присутність форми першої особи однини формує самоспостережний модус мовлення, у якому автор одночасно виступає суб'єктом і об'єктом висловлювання. Таким чином, *Confessiones* постає як цілісний лінгвістично-семантичний утвір, у якому мовні засоби органічно інтегровані у процес духовного самопізнання. Здійснений аналіз дозволяє глибше зрозуміти механізми формування християнського дискурсу та роль мовної структури у творенні нової культурної парадигми пізньої античності.

Ключові слова: *Confessiones* Августина, латинська мова, семантичний аналіз, лінгвістичні особливості, християнський дискурс, антропологічні концепти.

The article offers a comprehensive study of Augustine's *Confessiones* from functional, semantic, and linguistic perspectives, allowing the text to be interpreted as a literary, theological, and linguistic phenomenon simultaneously. Central to the analysis is the specificity of early Christian confessional discourse, which establishes a new communicative model distinct from the classical autobiographical tradition. *Confessiones* emerges as an intentional form of communication in which God is the primary addressee, while the mode of expression takes on the features of prayer and internal dialogue.

The semantic analysis demonstrates that the key conceptual categories of the work form an integrated system in which theological and anthropological concepts are mediated through linguistic mechanisms of interiorization. Lexical fields lose their purely descriptive function and acquire anthropological depth: attention shifts from external

© Полюга С. М., 2026

Стаття поширюється
на умовах ліцензії
відкритого доступу (CC BY 4.0)

action to the internal state of the human personality, which reflects the fundamental orientation of Christian thought. Semantic inversions characteristic of the text reveal the emergence of a new paradigm of understanding human nature, shaped by the concepts of spiritual disorder and internal conflict.

The linguistic analysis identifies the complex structural organization of the text, where syntax and stylistic choices serve as tools for representing its intellectual and emotional intensity. The combination of complex syntactic periods with concise, high-tension statements, along with rhetorical figures, repetition, and anaphora, creates a distinctive rhythm oriented toward introspection. The pervasive use of the first-person singular establishes a self-observant mode of expression in which the author is both subject and object of discourse. Thus, *Confessiones* is interpreted as a coherent linguistic-semantic construct in which the language itself becomes a means of spiritual self-knowledge. The analysis elucidates the mechanisms underlying the formation of Christian discourse and emphasizes the role of linguistic structure in shaping the emerging cultural paradigm of late antiquity.

Key words: Augustine's *Confessiones*, Latin language, semantic analysis, linguistic features, Christian discourse, anthropological concepts.

Постановка проблеми. *Confessiones* Аврелія Августина посідає особливе місце в історії європейської інтелектуальної спадщини як одна з перших розгорнутих духовних автобіографій, у якій поєднуються елементи богословського розмислу, філософської рефлексії та риторичного нарративу. Написаний латинською мовою наприкінці IV століття, текст передає не лише особистий досвід автора, а й ширший культурно-мовний процес пізньої античності, в якому відбувається переродження класичної латини під впливом християнського світогляду та біблійного мовлення.

Актуальність теми зумовлена необхідністю комплексного аналізу *Confessiones* як цілісного мовного явища, де функціональні, семантичні та лінгвістичні характеристики утворюють єдину структуру. Особливого значення набуває робота з латиномовним джерелом, адже саме він дозволяє простежити динаміку значення ключових понять і виявити особливості мовної організації тексту без тих смислових зсувів, які неминуче виникають у перекладах. У цьому контексті *Confessiones* виступає важливим джерелом для дослідження розвитку латинської мови, риторики та християнської інтелектуальної традиції. У межах нашого дослідження основна увага зосереджена на функціональних ознаках тексту, семантичній природі основних богословських і антропологічних концептів і на лінгвістичних механізмах, що визначають структуру пізньоантичної латини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні студії, присвячені *Confessiones*, охоплюють широкий спектр підходів – від філологічних і літературознавчих до богословських і філософських. Латиніст Філіп Бертон у праці *Language in the Confessions of Augustine* аналізує мовні стратегії Августина та особливості формування його стилю, зокрема вплив біблійних формул і відхід від класичної латини [1]. Іншим напрямком є філософський аналіз, представлений у монографії під редакцією Меттью В. Ноттс, де *Confessiones* розглядається у співвідношенні з античною філософією та ранньохристиянським мисленням [2]. Окремі аспекти творчості Августина вивчають також у культурологічному, теологічному та історичному вимірах [3; 4; 5]. водночас у цій статті увага зосереджена насамперед на мовних, риторичних та стилістичних характеристиках тексту, які визначають індивідуальну мовну картину твору.

Мета дослідження. Метою роботи є аналіз латинського тексту *Confessiones* із застосуванням функціонального, семантичного та лінгвістичного підходів для глибшого розуміння твору як літературного нарративу та як філософсько-богословського документа. Основну увагу зосереджено на мовних особливостях тексту: специфіці функціонування лексики, синтаксичних структур і стилістичних прийомів у контексті оригіналу. Такий підхід дає можливість точніше інтерпретувати ключові поняття Августина та уникнути смислових обмежень.

Виклад основного матеріалу. Для комплексного аналізу мови *Confessiones* доцільно розмежувати три основні дослідницькі напрямки: функціональну лінгвістики, семантичний аналіз та стилістичне дослідження тексту. Мова Августина істотно вирізняється серед класичних

зразків римської літератури низькою стандартизованістю та відчутним впливом християнської риторики й біблійної традиції. Як зазначає Філіп Бертон у монографії *Language in the Confessions of Augustine*, *Confessiones* можна розглядати як низку зустрічей автора з мовою та знаками «*encounters with language and signs*», у межах яких автор залучає різні мовні пласти – від опису дитячого мовлення до вживання біблійної лексики та риторичних конструкцій, що відображають культурно-історичну специфіку пізньої латини. Саме так багаторівневість робить твір важливим джерелом для вивчення мовного розвитку латини в епоху пізньої античності.

Семантичний аналіз *Confessiones* показує, як значення окремих слів і висловів змінюється залежно від їх ролі в тексті, що особливо помітно в ключових богословських і антропологічних концептах *gratia*, *peccatum*, *veritas*, які в тексті функціонують як елементи прагматичної структури сповідального нарративу. Їхні семантичні поля пов'язані з внутрішнім світом автора та його зверненням до Бога і читача, що підкреслює багатofункціональність тексту. Така індивідуальна мови органічно поєднується з біблійними алюзіями та риторичними моделями, формуючи стійку систему значень. Стилiстичний і функціональний аналіз *Confessiones* показує, що повтори, звертання, анафора, антитези, риторичні запитання та характерні для Августина синтаксичні конструкції створюють особливу динаміку тексту. Ці засоби не лише підсилюють емоційний ефект оповіді, а й сприяють реалізації її комунікативних цілей: молитви, сповіді та повчання-настанови.

Семантичне дослідження засвідчило, що ключові поняття *gratia*, *peccatum*, *veritas*, *anima* утворюють ядро складної концептуальної системи твору. Однак цей перелік доцільно розширити, оскільки значну роль у тексті відіграють також концепти *cor* (серце), *memoria* (пам'ять), *voluntas* (воля), *tempus* (час). Їхня взаємодія формує мережу смислів, у межах якої вибудовується авторська інтерпретація людського досвіду, духовного переродження та особистої історії. Зокрема, концепт *cor* (серце) постає справжнім центром людського буття. У Августина *серце* – не лише орган чи метафора емоцій, а духовний осередок людини, її внутрішнє «я», що прагне до Бога. В одній з найвідоміших сентенцій твору якраз зосереджено увагу на антропологічній тезі Августина: людське прагнення до Бога є фундаментальною властивістю людської природи: «*Fecisti nos ad te et inquietum est cor nostrum donec requiescat in te*» (Lib. I, Cap. 1) [6] – «Ти створив нас для Себе, і серце наше неспокійне, доки не спочине в Тобі» [7]. Не менш значущим є концепт *memoria* (пам'ять), який автор трактує не як механічне збереження минулого, а як складний внутрішній простір перетину самосвідомості, досвіду і пізнання Бога. У Книзі X пам'ять постає майже як окрема метафізична реальність: «*Magna vis est memoriae, magna nimis, Deus meus*» (Lib. X, Cap. 8) [6] – «Велика сила пам'яті, надто велика, Боже мій» [7]. Концепт *voluntas* (воля) розкривається через внутрішній конфлікт людини: роздвоєність людської волі, що є ключовим елементом антропології Августина. Він описує волю як внутрішню силу, що одночасно може вести людину в різні напрямки, породжуючи внутрішній розрив між прагненням до добра й тяжінням до гріха. Симптоматичним є визнання: «*Velle et nolle, duo erant in me*» (Lib. VIII, Cap. 10) – «Хотіти і не хотіти – двоє були в мені». Окремим складним поняттям у *Confessiones* є *tempus* (час) як феномен роздумів про вічність: «*Quid est ergo tempus? Si nemo ex me quaerat, scio; si quaerenti explicare velim, nescio*» (Lib. XI, Cap. 14) – «Що ж таке час? Якщо ніхто в мене не питає, я знаю; якщо ж хочу пояснити тому, хто питає, не знаю». Крім того, варто звернути увагу на концепт любові, який в *Confessiones* виражений двома ключовими поняттями: *amor* і *caritas*. *Amor* як рушійна сила душі означає силу внутрішнього потягу: «*Pondus meum amor meus; eo feror quocumque feror*» (Lib. XIII, Cap. 9) – «Моя любов є моєю вагою: вона спрямовує мене туди, куди я рухаюся». *Caritas* же означає любов у богословському сенсі – любов до ближнього, що є втіленням Божої благодаті: «*Caritas, Deus meus, accende me*» (Lib. X, Cap. 29) – «Любов (милосердя), Боже мій, розпали мене».

Функціональний аналіз тексту дозволяє простежити, як мовні засоби реалізують різні комунікативні цілі твору: звернення до Бога, сповідання власного гріха, повчання читача і структуру

авторського «я». У першому ж реченні твору бачимо молитвенну формулу «*Magnus es, Domine, et laudabilis valde*» – «Величний Ти, Господи, і дуже достойний слави», що задає тон усій подальшій розповіді. Звернення *Domine* (Господи) створює своєрідний діалог між автором, читачем та Богом. Це одна з фраз, якими Августин прославляє Бога, підкреслюючи Його велич і гідність хвали, і є класичним прикладом біблійного стилю та риторичного самовираження в тексті. Як зауважує Ф. Бертон, такий тип звертання є характерним для *Confessiones* як жанру авторської молитви, спрямованої на богословське осмислення власного досвіду [1, р. 12]. Це відрізняє текст Августина від класичної риторичної прози, в якій домінують ораторські звернення до слухачів.

Читаючи *Confessiones* Августина, одразу помічаємо різноманітні синтаксичні та риторичні прийоми, які створюють особливу комунікативну й емоційну атмосферу твору. Автор майстерно поєднує складні підрядні конструкції з риторичними запитаннями, що надає тексту глибоко рефлексивного характеру: «*Memoria tua in me, Deus meus, et quid est homo nisi memoriam tuam respicit?*» (Lib. X, Cap. 8) – «Твоя пам'ять у мені, Боже мій, і що є людина, як не та, що звертає увагу на Твою пам'ять?». Вставні підрядні речення, як у «*Et quid est homo, quia memor es eius?*» (Lib. X, Cap. 8) – «І що є людина, оскільки Ти пам'ятаєш про неї?», а також складнопідрядні конструкції з контрастом внутрішнього й зовнішнього «*Intus mihi et extra, et tamen tam interne quam externe te quaerebam*» (Lib. III, Cap. 6) – «Внутрішньо в мені і зовні, і все ж я шукав Тебе так всередині, як і зовні». Такі антитези допомагають читачеві усвідомити боротьбу між духовним і світським, внутрішнім і зовнішнім та додають інтелектуальної насиченості тексту. Короткі повторювані фрази й анафори, як «*Domine, Domine*» (Lib. I, Cap. 1) – «Господи, Господи»; «*Tu eras tecum; tu eras tecum; tu eras tecum*» (Lib. III, Cap. 6) – «Ти був зі мною...» створюють особливий ритм і емоційну напругу, що підсилює молитовну атмосферу всього твору.

Для Августина сповідь – це не просто розкаяння, а потужний літературний засіб, спосіб спілкування з читачем, що підкреслюється через часті вживання дієслів *confiteri* (сповідатися), *laudare* (величати), *adorare* (шанувати), які мають як богословське, так і емоційно-афективне навантаження: «*Confiteor tibi, Domine, et laudabo nomen tuum in vita mea*» (Lib. II, Cap. 1) – «Сповідуюся перед Тобою, Господи, і прославлятиму ім'я Твоє протягом мого життя». Така конструкція підкреслює особисту сповідальну позицію Августина та його прагнення жити у згоді з Божою волею [8, s. 181]. Текст *Confessiones* широко просякнутий функцією самовираження через часте вживання першої особи (*ego, me, mei, nostrum*) та рефлексивних конструкцій, що яскраво демонструє автобіографічну природу твору. Як ось саморефлексія автора, який усвідомлює свій внутрішній стан і робить його доступним читачеві: «*Fecisti nos ad te et inquietum est cor nostrum donec requiescat in te*» (Lib. I, Cap. 1) – «Ти створив нас для Себе, і неспокійне серце наше не знайде спокою, доки не спочине в Тобі».

Як репрезентацію лінгвістичних і смислових особливостей «*Confessiones*» Августина пропонуємо епізод із крадіжкою груш (Lib. II, Cap. 4). Попри зовнішню простоту сюжету, цей уривок виконує складну текстову функцію, поєднуючи наративний, рефлексивний і теологічний рівні, тому цей епізод можна вважати типовим прикладом ранньохристиянської сповідальної літератури.

На лексичному рівні цей фрагмент показує типову для пізньої латини трансформацію класичної латинської лексики у християнський дискурс. Початково використана юридична та соціальна лексика *furtum, lex, iniquitas* в Августина набуває морально-етичного забарвлення. Натомість такі лексеми як *cor, anima, malitia, defectus* формують новий семантичний центр, у якому гріх постає не просто вчинком, а станом душі. Відтак відбувається виразне зміщення акценту від зовнішньої дії до суб'єктивного досвіду її переживання і осмислення.

Особливої уваги заслуговує використання семантичних парадоксів, що допомагають вибудувати авторську концепцію. Формулами *gratis malus* (злий без причини) та *amavi defectum meum* (я полюбив свій занепад) Августин руйнує традиційну для античної етики модель раці-

ональної поведінки людини, за якими зло випливає з незнання чи помилки. Для Августина ж зло постає як об'єкт бажання без виправдання. Така зміна перспективи вказує на нове розуміння людської природи, властиве християнській думці, де гріх пояснюється не раціональною помилкою, а внутрішньою схильністю та духовною розладнаністю.

На синтаксичному рівні текст вирізняється складною будовою, що безпосередньо пов'язана з його смисловою функцією. Часте використання протиставних конструкцій (*non... sed...*) дозволяє автору чітко окреслити контраст між зовнішньою дією та її внутрішнім мотивом: *non ad nostras epulas, sed...; non illud... sed defectum ipsum* (не заради наших трапез, а...; не це... а сам внутрішній недолік). Такі структури виконують не лише граматичну функцію, а підкреслюють головну авторську тезу про те, що справжнє значення має не вчинок, а внутрішній стан людини. Крім того, дієслівні повтори *amavi... amavi... amavi...* надають текстові емоційного напруження, вони створюють ритм, близький до риторичного мовлення, і підсилюють характер сповідальності [9].

Функціонально-семантичний аналіз показує, що уривок побудований як акт внутрішньої рефлексії автора. Звертання *esse cor meum, Deus* (ось серце моє, Боже) надає текстові рис діалогу, в якому Августин поєднує роль оповідача й об'єкта власного аналізу, що характерно для жанру сповіді. Подія крадіжки груш втрачає самостійну цінність і стає приводом для глибшого осмислення людської природи. Семантична структура вибудовується як багаторівнева модель: конкретна дія *furtum* (крадіжка) – її внутрішня причина *amor mali* (любов до зла) – антропологічна характеристика *defectus animae* (занепад душі). Така багаточаровість свідчить про продуману організацію тексту, де кожен елемент працює на цілісну концепцію. У цьому ж ключі Августин варіює значення за допомогою синонімічних лексем *peccatum – iniquitas – culpa* («гріх – порочність – провина»), що дозволяє уникати одноманітності й гнучко передавати відтінки смислу.

Цей епізод виразно окреслює формування християнського способу мислення, де Бог постає прямим адресатом мовлення, а гріх розглядається як внутрішній екзистенційний стан людини. Тому епізод із крадіжкою груш у другій книзі *Confessiones* можна розглядати як характерний зразок взаємодії лінгвістичних і функціонально-семантичних особливостей Августинового тексту. Він демонструє зміну латинської мовної системи під впливом християнського світогляду та становлення нового типу духовного дискурсу, у якому мовні засоби не лише описують події, а й служать інструментом самопізнання і внутрішнього аналізу [10]. Саме ця єдність мовної структури та семантичних рівнів дає підстави вважати *Confessiones* однією з найважливіших пам'яток християнської літератури.

Розгляд латинського тексту дає змогу встановити, як лексика, синтаксична побудова та стилістичні прийоми формують індивідуальний характер твору. Лексичні одиниці окреслюють ключові концепти тексту, синтаксичні структури забезпечують його логічну послідовність та ритміку, а стилістичні прийоми створюють емоційну та духовну тональність.

Висновки. Проведене дослідження засвідчує, що *Confessiones* Аврелія Августина є багаторівневим твором, у якому органічно поєднуються функціональні, семантичні та лінгвістичні особливості. Усе це формує цілісну дискурсивну структуру, що потребує аналізу саме в оригінальній латинській формі. Робота з латинським текстом дає змогу розкрити смислові нюанси, які частково губляться у перекладах, і тим самим глибше зрозуміти *Confessiones* як явище літератури й культури пізньої античності.

Функціональний аналіз показав, що твір поєднує кілька комунікативних функцій: молитву, сповідь, саморефлексію та настанову читачеві. Важливою рисою є звертання одночасно до Бога і читача, що визначає особливу риторичну організацію мовлення та створює ефект постійного діалогу.

Лінгвістичний аналіз латинського тексту виявив поєднання класичної латинської норми з ознаками пізньоантичної мови та впливом біблійної традиції. Лексика містить велику кіль-

кість концептуально насичених одиниць і синонімічних груп; синтаксис варіює від складних періодів до коротких риторичних реплік; стилістичний рівень вирізняється активним використанням анафор, антитез та риторичних питань. Усі ці елементи працюють у комплексі, формуючи впізнаваний риторико-літературний стиль Августина.

У підсумку *Confessiones* постає не лише як визначна пам'ятка християнської літератури, а й як унікальний мовний документ, у якому латинська мова стає засобом фіксації духовного пошуку та інтелектуальної рефлексії.

Подальші наукові дослідження можуть бути спрямовані на поглиблення лінгвістичного аналізу латинського твору із застосуванням сучасних методів. Такий підхід дасть змогу глибше зрозуміти *Confessiones* як текст, що поєднує лінгвістичний, філософський і теологічний виміри.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Burton, P. Language in the Confessions of Augustine. *Oxford: Oxford University Press*, 2007. URL: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199266227.001.0001> (дата звернення: 15.03.2026).
2. The Oxford Handbook of Augustine / ed. by J. Wetzel. Oxford : Oxford University Press, 2015. 640 p.
3. Давіденко В. Зв'язок понять історії і часу в Аврелія Августина та Мартіна Гайдегера: сучасний дослідницький контекст. *Докса*. 2024. № 1(41). С. 151–160. DOI: [https://doi.org/10.18524/2410-2601.2024.1\(41\).316167](https://doi.org/10.18524/2410-2601.2024.1(41).316167) (дата звернення: 18.03.2026).
4. Карліна О. Принципи християнського вчення про людину у “Сповіді” Августина. *Літопис Волині*. 2025. № 33. С. 164–170. <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2025.33.27> (дата звернення: 18.03.2026).
5. Марченко Н., Марченко Я. Августин Гіппонський: неогуманістичне бачення «Людини Віри» у межах довідкової біографіки. *Українська біографістика*. 2013. Вип. 10. С. 381–401.
6. Augustini. *Confessiones*. <https://faculty.georgetown.edu/jod/latinconf/latinconf.html>
7. Августин А. Сповідь / пер. Ю. Мушак. Львів: Свічадо, 2021. 356 с.
8. Królikowski Ja. Dlaczego Augustyn napisał «Wyznania»? *Filologia Polska*. №. 10. 2024. s. 175–187. <https://doi.org/10.61827/fp2024a4> (дата звернення: 02.03.2026).
9. Mallard W. Language and Love: Introducing Augustine's Religious Thought Through the Confessions Story. *University Park, PA: The Pennsylvania State University Press*. 1994. 264 p. ISBN: 9780271010380.
10. Rigby P. The Theology of Augustine's Confessions. *Cambridge University Press*. 2015. 352 p. <https://doi.org/10.1017/CBO9781316151266> (дата звернення: 15.02.2026).

Дата першого надходження статті до видання: 27.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 24.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.05.2026